Asia: E 6/2025 vp Valtioneuvoston selvitys: Komission tiedonanto maatalouden ja ruoan visiosta, ke 26.3.2025 klo 12.00 (E 6/2025 vp)

Eduskunta
Eduskunnan suuren valiokunnan työjaosto

Asiantuntijalausunnon esittäjä: Hanna-Maija Karikallio

Luken asiantuntijalausunto

1 Johdanto

Komissio julkaisi 19.2.2025 tiedonannon maatalouden ja ruoan tulevaisuutta koskevasta visiosta (COM (2025) 75 final, engl. Vision for Agriculture and Food – Shaping together an attractive farming & agri-food sector for future generations). Tiedonannossa esitetään Euroopan maatalous- ja elintarvikejärjestelmää koskeva visio, joka ulottuu vuoteen 2040 sekä etenemissuunnitelma, joka ohjaa EU:n toimia sen varmistamiseksi, että poliittinen päätöksenteko toimii vision mukaisesti ja on mukautettu uusiin realiteetteihin.

Vision mukaan vuoteen 2040 mennessä Unioni ja sen jäsenvaltiot luovat olosuhteet, jotka mahdollistavat maatalous- ja elintarvikealan, joka

- on houkutteleva ja josta saatavien tulojen ansiosta viljelijät menestyvät
- on kilpailukykyinen ja selviytymiskykyinen maailmanlaajuisen kilpailun ja häiriöiden lisääntyessä
- huomioi maapallon kantokyvyn rajat
- edistää oikeudenmukaisia työ- ja elinoloja sekä elinvoimaisia maaseutu- ja rannikkoalueita

Tiedonannossa on visioon liitetty etenemissuunnitelma, joka kuvaa jokaisen vision tavoitteen saavuttamiseksi muodostettuja tai suunnitteilla olevia politiikka- ja muita toimenpiteitä.

Suomen kanta tiedonantoon on hyvin myönteinen. Visiota sekä siihen liittyvää etenemissuunnitelmaa tuetaan laajasti.

2 Lausunto

Luonnonvarakeskus suhtautuu komission tiedonantoon maatalouden ja ruoan visiosta positiivisesti. Se on yhdenmukainen Luonnonvarakeskuksen näkemysten kanssa maatalouden ja ruoan tulevaisuuden tavoitetilasta.

Ruokaturvan ja huoltovarmuuden saama suuri painoarvo tiedonannossa oli varsin odotettu muuttuneessa taloudellisessa ja turvallisuuspoliittisessa ympäristössä. Vahva ja kilpailukykyinen ruoantuotanto nähdään vahvasti osana Euroopan unionin strategista autonomiaa. Euroopan ruokaturva, elintarviketurvallisuus ja huoltovarmuus ovat perusarvoja, joista ei voida tinkiä, kuten visiopaperissa todetaan. Lisäksi komissio painottaa visiossa elinkeinon jatkuvuuden ja investointien turvaamista, alan vetovoiman lisäämistä nuorten houkuttelemiseksi alalle sekä maaseutualueiden elinvoimaisuuden vahvistamista.

Komission tiedonanto ei ota kantaa siihen, mikä on maatalouspolitiikan todellinen rooli huoltovarmuuden ja ruokaturvan edistämisessä, milloin on tarkoituksenmukaista hyödyntää muita politiikkatoimia ja mitkä asiat voisivat toteutua markkinaehtoisesti. Suomen kannan mukaisesti Luonnonvarakeskus painottaa, että maataloussektorille tarvitaan vakaa ja ennustettava politiikkakehys, joka takaa sisämarkkinoiden häiriöttömän toiminnan ja joka huomioi myös muut maatalouteen vaikuttavat politiikat kuin yhteinen maatalouspolitiikka. Ruokaturvassa ja huoltovarmuudessa on kyse kokonaisuudesta, jonka edistäminen vaatii laaja-alaisesti toisiaan tukevia politiikkoja ja toimenpiteiden koherenssia.

Visiossa esitettyjen tavoitteiden voidaan katsoa olevan yleisluontoisia, eikä niiden osalta ole odotettavissa erimielisyyttä alan toimijoiden ja sidosryhmien kesken. Luonnonvarakeskus huomioi, että vaikeudet alkavat todennäköisesti siinä vaiheessa, kun tavoitteita aletaan työstää osaksi käytännön maatalouspolitiikkaa ja sen toimenpiteitä. Tavoitteiden painotus käytännön maatalouspolitiikassa jakaa mielipiteitä yleensä huomattavasti enemmän.

Komission tiedonannossa korostetaan uutta yhteistä maatalouspolitiikkaa, jossa on enemmän kannustimia kuin byrokratiaa ja raportointia edellyttäviä ehtoja. Politiikan yksinkertaistaminen on keskeistä tehottomaksi ja hankalaksi mielletylle järjestelmälle. Luonnonvarakeskus kuitenkin painottaa, että yksinkertaistaminen edellyttää tavoitteiden selkeää priorisointia. Voidaankin pohtia, pyrkiikö tiedonannossa luonnosteltu tulevaisuuden maatalouspolitiikka edelleenkin ratkaisemaan liian monia ongelmia, jotta yksinkertaistaminen olisi mahdollista.

Maatalouspolitiikan yksinkertaistamisen ja tavoitteiden priorisoinnin tarve korostuu entisestään, kun EU mahdollisesti laajentuu Ukrainaan ja Balkanin maihin. Tätä asiaa ei komission visiopaperissa kuitenkaan juurikaan huomioida, vaikka maatalous on eittämättä yksi laajentumisprosessin vaikeimmista asiakohdista sekä yhteisen maatalouspolitiikan (CAP) budjettitaloudellisen merkityksen että laajentumisen mahdollisesti aiheuttaman sisämarkkinakilpailun lisääntymisen vuoksi.

Luonnonvarakeskus huomioi, että huolimatta viimeaikaisista toimintaympäristön muutoksista riskienhallintaan on kiinnitetty komission tiedonannossa suhteellisen vähän huomiota. Vaikka siinä korostetaan tarvetta vahvistaa riskien- ja kriisinhallintatyökaluja EU-tasolla, jäsenmailta odotetaan myös omien, tehokkaiden ja mukautettujen riskienhallintastrategioiden kehittämistä. Konkreettisia uusia politiikkatoimia riskienhallinnan vahvistamiseksi ei kuitenkaan esitetä. Luonnonvarakeskus painottaa, että riskit kasaantuvat elintarvikeketjussa usein viljelijöiden kannettaviksi ja elintarvikeketjuun tarvitaan taseisempaa riskien kantoa ja hallintaa eri toimijoiden kesken.

Luonnonvarakeskus katsoo, että komissio on tunnistanut hyvin maatilojen ja maaseudun yritysten vaikeudet saada yksityistä rahoitusta. Kaikkia rahoituslähteitä, mukaan lukien Euroopan investointipankin (EIP) resursseja, tulee hyödyntää. Kyseinen asia todetaan myös Suomen kannanotossa. Suomen kannan mukaisesti Luonnonvarakeskus pitää tärkeänä visiossa esitettyä ajatusta uusien tulonlähteiden luomisesta sektorille esimerkiksi hiiliviljelyn tai luontoarvomarkkinoiden kautta. Uudet tulonlähteet tulee valmistella ja toteuttaa niin, että ne ovat viljelijöille toteuttamiskelpoisia ja että he hyötyvät niistä taloudellisesti. Erityisesti tulisi etsiä malleja, joissa mahdolliset

kustannukset jakaantuisivat tasaisemmin ruokajärjestelmän toimijoiden kesken eikä vain alkutuottajien velvoitteina.

Visio tunnistaa, että ympäristön kestävyys on yhä enenevässä määrin ennakkoedellytys maataloustuotannolle. Vision ja siihen liittyvän etenemissuunnitelman mukaan ympäristö- ja ilmastotoimiin luodaan maataloudessa kannustimia ja niistä palkitaan. Taustalla on vahva painotus politiikalle ja erityistarpeisiin räätälöidyille lähestymistavoille, joilla palkitaan hyvistä käytännöistä. Tämä on selkeä suunnanmuutos aikaisempaan politikkaan (Green Deal, Farm to Fork), jossa kyseiset toimet tulivat sääntelyn kautta. Komission tiedonanto ei ota kantaa käytännön toteuttamiseen liittyvistä toimenpiteistä. Myös maatalouden osuus 2040 ilmastotavoitteessa ja sen toteuttamistapa jäävät auki.

Visiossa on vahva painotus nuorten yrittäjien saamiseksi maatalousalalle. Yhteinen huoli Euroopassa on viljelijöiden korkea keski-ikä ja nuorten vähäinen määrä alalla. Nuorten kohtaama todellisuus maaseudun tyhjentymisestä, asukkaista ja palveluista on yhä enemmän hidasteena maatalousyrittäjäksi ryhtymiseen. Yhteisessä maatalouspolitiikassa olevat maaseudun kehittämiseen suunnatut varat ovat yksistään liian vähäisiä ylläpitämään elinvoimaista maaseutua. Luonnonvarakeskus korostaa, että tähän työhön on tärkeää saada mukaan muita yhteiskunnan aloja tekemään maaseudusta elinvoimaisen paikan asua sekä nostamaan maatalouden imagoa.

Luonnonvarakeskus pitää perusteltuna, että komissio pyrkii yhtenäistämään tuotantostandardien soveltamista tuontituotteisiin erityisesti kasvinsuojeluaineiden ja eläinten hyvinvoinnin osalta. Tässä yhteydessä on kuitenkin syytä korostaa tiede- ja riskiperusteisuutta sekä WTO-sääntöjen noudattamista, kansainvälisiä standardeja sekä vuoropuhelun ylläpitämistä kauppakumppaneiden kanssa. EU on erittäin merkittävä elintarvikkeiden nettoviejä, joten kauppasuhteiden säilyttäminen on tärkeää.

Luonnonvarakeskus arvostaa, että tiede, tutkimus, teknologia, neuvontapalvelut sekä uusimman tiedon siirtyminen nähdään visiossa keskeisinä keinoina lisätä kilpailukykyä, kohdata ilmastohaasteet ja vähentää päästöjä sekä parantaa EU:n omavaraisuutta esimerkiksi proteiinituotannon ja lannoitteiden suhteen. Ruokainnovaatioita ja uuden teknologian käyttöönottoa mahdollistavat toimet tulisi olla selkeämmin tiedonannossa huomioituna. Luonnonvarakeskus huomauttaa, että uusien arvoketjujen rakentamiseen on panostettava merkittävästi ja saatava investointeja jalostukseen ja elintarvikekehitykseen.

3 Lausunnon tiivistelmä

Ruokaturvan ja huoltovarmuuden saama merkittävä painoarvo tiedonannossa on varsin odotettu muuttuneessa taloudellisessa ja turvallisuuspoliittisessa ympäristössä. Vahva ja kilpailukykyinen ruoantuotanto nähdään vahvasti osana Euroopan unionin strategista autonomiaa.

Suomen kanta tiedonantoon on hyvin myönteinen. Visiota sekä siihen liittyvää etenemissuunnitelmaa tuetaan laajasti. Painotuksia ja priorisointia on kuitenkin hyvä valmistautua esittämään. Vision tavoitteiden painotus käytännön politiikassa tulee todennäköisesti synnyttämään erimielisyyttä alan toimijoiden ja sidosryhmien kesken. Lisäksi on tarpeen analysoida vision toimeenpanoon

liittyvien politiikkatoimenpiteiden vaikutuksia systeemitasolla: etenemissuunnitelmassa toimenpiteet esitellään itsenäisinä kokonaisuuksina eikä epäsuoria vaikutuksia ole huomioitu laajasti.

Keskeistä on, että maataloussektorille tarvitaan vakaa ja ennustettava politiikkakehys, joka takaa sisämarkkinoiden häiriöttömän toiminnan ja joka huomioi nykyistä paremmin huomioon myös muut maatalouteen vaikuttavat politiikat kuin yhteisen maatalouspolitiikan. Ruokaturvassa ja huoltovarmuudessa on kyse kokonaisuudesta, jonka edistäminen vaatii laaja-alaisesti toisiaan tukevia politiikkoja ja toimenpiteiden koherenssia.

Jani Lehto

Johtaja, biotalous ja ympäristö

Hyväksytty Luken prosessinhallintajärjestelmässä 25.03.2025 klo 14:20:53.

Asiantuntijalausunnon valmistelijat:
Hanna-Maija Karikallio
Hanna-Maija Karikallio, Jyrki Niemi, Anu Kaukovirta, Mikko Kurttila

Liitteet:

Tiedoksi: